

* * *

УДК 316.324.8[124.5+141.32]

Дрожжина С. В.

доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри філософських і правових дисциплін,
Донецький національний університет економіки
і торгівлі ім. Михайла Туган–Барановського
(Україна, Донецьк), irinadonn@mail.ru,

Кобзар І. М.

старший викладач кафедри українознавства,
Донецький національний університет економіки
і торгівлі ім. Михайла Туган–Барановського
(Україна, Донецьк), irinadonn@mail.ru

АКСІОЛОГІЧНО-ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ДОМІНАНТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Оскільки інформація сама по собі забезпечує суспільство не лише гуманістичними чи екологічними ідеями, досліджуються аксіологічні та екзистенційні виміри сучасного інформаційного суспільства. На підставі аналізу як позитивних, так і негативних наслідків функціонування інформаційного суспільства зроблено висновок про раціональність комплексного підходу до оцінювання інформаційних потоків, розуміння пріоритетних цінностей яких може вплинути на подальшу долю як окремої людини, так і людства в цілому. При написанні статті було використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: описовий, аналітичний та порівняльно-типологічний.

Ключові слова: інформаційне суспільство, аксіологія, телекомунікаційні технології, сучасність, сенс життя.

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства загрожує революційними перетвореннями людству, проте відбувається цей перехід еволюційно, формуючи новий життєвий уклад та нову систему цінностей. Звертаючись до аналізу аксіологічних та екзистенційних вимірів інформаційного суспільства, вважаємо за необхідне звернутись до положення про те, що подальші перспективи та безпечне існування може собі забезпечити лише та людська спільнота, у якій інформація зможе накопичуватись з урахуванням її цінності. Підтвердженням цього можуть бути слова Г. Риккерта: “Ніколи ми не зможемо перестати запитувати про “сенс” нашого життя, сенс же цей може бути розкритий лише на підставі цінностей, що мають значущість” [11, с. 162]. Цю думку продовжує теза про те, що “всі соціальні зв’язки є ціннісними відношеннями, які складаються в процесі колективної соціальної діяльності людей і конституїтивно приймають вид тих чи інших цінностей” [5, с. 87].

Спираючись на збільшення кількості інформаційних потоків та проблему наявності бездуховності й опредмечування інформації, мета статті полягає у виявленні особливостей формування, трансформації та використання домінантних екзистенційно–аксіологічних засад інформаційного суспільства. Вирішення поставленої мети не лише визначить межі поширення інформації та з’ясує її роль для людини, соціальної групи чи суспільства в цілому, а й допоможе у розв’язанні питання про те, наскільки людство спроможне впорядкувати напрям розвитку інформаційного суспільства, забезпечивши собі стійке безпечне майбуття. Цієї проблеми у своїх дослідженнях торкались вітчизняні й зарубіжні дослідники: А. Алехнович [1], М. Альошенков [2], С. Вовканич [4], С. Дрожжина [5], М. Кастельс [6], Л. Котова [8], Л. Мантатова [9], Н. Оводова [10], Л. Подолянко [12], О. Полікарпова [13], В. Рожков [14], А. Соловйов [16], Т. Стоуньєр [17] та ін.

До суспільних цінностей відносять процеси, явища та властивості, які пов’язані з прогресом людства й мають позитивні наслідки для нього та гуманістичне значення. Проте, вважаємо за необхідне зазначити, що цінності для кожної людини не є однаковими, оскільки їхньою перевагою стає спосіб поведінки, який виробляється в результаті розуміння їх. Також у процесі розвитку цивілізації може відбуватися переоцінка різних цінностей. Кожна людина здатна самостійно орієнтуватись в інформаційних потоках, відбираючи необхідну та корисну інформацію. Звідси можна говорити про визначальну роль філософії у формуванні ціннісно–цільових настанов суспільства.

Зважаючи на це, вважаємо за необхідне насамперед звернути увагу на роль інформації як стратегічного ресурсу, як основного капіталу суспільства. Чітко визначене використання інформаційного потенціалу та формування державної інформаційної політики є основними засадами економічного добробуту та безпечного розвитку країни. Перетворення інформації стає вирішальною складовою як виробництва, так і споживання. Т. Стоуньєр, називає “три основних способи, якими країна може збільшити своє національне багатство: 1) постійне накопичення капіталу, 2) військові захоплення й територіальні прирощення, 3) використання нової технології, що переводить “нересурси” в ресурси. Завдяки високому рівню розвитку технології в постіндустріальній економіці переведення нересурсів у ресурси стало основним принципом створення нового багатства” [17, с. 393].

Проте вільне волевиявлення людей складається шляхом аналізу різної інформації, яка може бути як правдивою, так і спотвореною навмисне. Один з авторів Плану інформаційного суспільства, голова Інституту інформаційного суспільства Японії І. Масуда значну увагу приділяв трансформації людських цінностей. Він зазначав, що інформаційне суспільство буде суспільством згоди, без класів і конфліктів, з невеликим урядом і державним апаратом, у якому час виступає характерною цінністю й, відповідно, зростає цінність культурного дозвілля [цит. за 15, с. 76]. Такої ж думки дотримується й російський учений В. Рожков, який за головні цінності в інформаційному суспільстві проголошує культурне дозвілля та час [14, с. 1]. Білоруський філолог А. Соловйов також наголошує на зміні всього устрою життя та системи цінностей, зростанні значення культурного дозвілля по відношенню до матеріальних цінностей. Порівняно з індустріальним суспільством, у якому все спрямовується на виробництво та споживання товарів, у інформаційному виробляється й споживається інтелект і знання, що призводить до зростання розумової праці. Від людини вимагається здатність до творчості та зростає попит на знання [16, с. 75]. Так поступово відбуватиметься перехід інформаційного суспільства в “суспільство мудрості”, у якому всі рішення прийматимуться на підставі наукової обробки даних та інформації з метою підвищення якості життя.

Тому можна говорити про відносність корисності інформаційного продукту, яка визначається цінністю для окремого споживача в певний часовий період: найціннішою вона є в момент створення. Час при цьому є критичним чинником – відставання може призвести до втрати конкурентоспроможності, що спричинить нега-

тивні наслідки в економічній, соціальній, науковій та культурних сферах. Звідси можна говорити про подальший розвиток науково-технічного прогресу, який сприяє підвищенню продуктивності праці на фоні зменшення капіталовкладень, проте слід пам'ятати, що інформація є об'єднанням усіх видозмінених економічних ресурсів (управлінням, технологією, енергією, працею тощо). Натомість, якщо інформація розглядається як інтелектуальна інвестиція в інноваційний розвиток майбутнього, тобто передбачається, що в перспективі від неї можна очікувати більшої віддачі, то її значення підвищуватиметься відповідно до внеску [4].

Аналізуючи вплив інформаційного суспільства на молоде покоління, звернемося до думки Л. О. Котової [8], яка наголошує на соціальних благах, які інформаційні технології та, зокрема Інтернет, несуть їм: безмежні можливості для самовдосконалення, спілкування, виконання навчальних та освітніх завдань, спостереження за успіхами улюблених спортсменів, команд чи акторів, економія часу та інші корисні речі – тобто, виступають потужним інструментом соціалізації, освіти та участі в суспільному житті.

Проте модернізація повинна здійснюватись не задля неї як такої, а повинна сприяти створенню вітчизняної постіндустріальної економіки, духовно-інтелектуальному відродженню України й підвищенню її національних інтересів. Можна сказати, що нині практично кожна країна вирішує проблему здійснення інноваційних реформ завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних знань та інформації, як найважливішого ресурсу життєдіяльності суспільства XXI століття. Адже однією з цілей формування та розвитку інформаційного суспільства є підвищення якості життя громадян, розвиток культурної й духовної сфери життя на основі використання інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Однак сьогодні проблема повсюдного наступу та наслідків функціонування інформаційного суспільства для культурного життя людства більшістю дослідників розглядається як певна загроза. Зумовлюється це, насамперед тим, що, як вважає О. Полікарпова, “нині йде четверта світова війна, яка являє собою інформаційно-інтелектуальну війну, операції якої відбуваються на фінансових, культурних, цивілізаційних, етнічних, релігійних та інших фронтах” [13]. Окрім того, існує можливість заміни справжніх соціальних і духовних цінностей синтетичними чи навмисне спотвореними залежно від світоглядних чи моральних настанов виробника інформаційного продукту.

Вітчизняний дослідник Л. А. Подоляно [12, с. 12] вбачає кризу цінностей у гіпертрофованому урбанізмі, яка виявляється в соціальній атомізації й посиленні почуття психологічної деструкції в умовах послаблення родових і сімейних зв'язків, скороченні тривалості життя міського населення, формуванні феномену загальних психічних епідемій.

Деякі дослідники (О. Федоров, М. Санакуєв та ін.) [15], характеризуючи аксіологічну кризу сучасності, говорять про негативний вплив масової культури на морально-духовний стан соціуму. За умов формування потужної індустрії новітніх технологій змінюється й внутрішній зміст життя індивіда, і психологічний стан суспільства в цілому. Вважаємо за необхідне наголоси-

ти, що сучасна інформаційна техніка може змінювати чи навіть руйнувати ціннісні пріоритети та життєвий світ у цілому, відволікати від реалій життя, занурюючи у віртуальну реальність. Тобто, в умовах інформаційного суспільства виникає новий спосіб існування культури – у віртуальній реальності. На думку М. Кастельса, “усі прояви культури, від гірших до кращих, від найелітнішої до найпопулярнішої, поєднуються в цьому цифровому всесвіті, який пов'язує в гігантському історичному супертексті минулі, дійсні та майбутні прояви комунікативної думки. Роблячи це, вони будують нове символічне середовище. Вони роблять віртуальність нашою реальністю” [6]. Такої ж думки дотримується й А. С. Алехнович, говорячи, що відбувається “підриг екзистенційного улаштування присутності, оскільки екзистенціали турботи, страху, тривоги витісняються за межі рефлексії, елімінується переживання власного кінця та тимчасовості існування, приносячи заспокоєння й почуття безпеки; це світ позачасовості, точніше, сьогочасності – час онлайн, безпосереднє задоволення інформаційних потреб” [1].

Російська дослідниця О. В. Полікарпова також вважає, що вплив сучасних електронних мас-медіа часто є засобом виробництва соціальних міфів та світів “задзеркала”, які впливають на свідомість людини, наслідком чого є втрата нею почуття реальності. Індивід звикає відчувати себе частиною віртуального світу, який є світом очікувань і оцінок [13]. У результаті людина практично неминуче втрачає об'єктиваний критерій істини. Доступна їй практика, яка виступає як критерій істинності у сприйнятті навколишнього світу, набуває не матеріального характеру, а інформаційного – віртуального.

Не можна не погодитися з думкою М. Санакуєва [15], який глобальною проблемою інформаційного суспільства називає загальнодоступність інформації, яка може використовуватись як засіб антигуманних і навіть терористичних дій. Порушення межі між дійсністю й уявною реальністю призводить також до забруднення ментального середовища так званими “віртуальними канцерогенами”, результатом яких стають інші цінності.

На негативні ознаки активного впровадження сучасних інформаційних технологій, які виражаються в порушенні межі між реальним і віртуальним світом, вказує й С. Котова. На її думку, це стосується, насамперед, підростаючого покоління, яке втрачає навички безпосередньої соціальної взаємодії, проводячи більше часу за комп'ютерами й спілкуючись віртуально. Це призводить до зростання кількості інтернет-злочинів проти особистості: ображення в чатах, форумах і блогах, створення сторінок або відеороликів з елементами насилля чи погроз тощо. Тобто, соціальні мережі стають “полем бою, де підлітки з'ясовують стосунки, знущаючись один з одного, втрачаючи грань між реальністю та грою” [8].

Сьогодні, на жаль, маємо говорити про маніпулювання масовою свідомістю в сучасних комунікаційних технологіях, що досягається застосуванням прихованих мовних механізмів у формуванні оцінки. Доречною є думка російської дослідниці О. Полікарпової [13], яка, послуговуючись тезою Геббельса про те, що багато разів виголошена брехня сприймається як правда, доходить висновку, що мова не лише творить і мислить, во-

на керує почуттями та духовними субстанціями людини. Саме за допомогою мови, використовуючи окремі слова, речення та констукції, у людській свідомості формуються ідеали та цінності, які підносять чи зневажають наявні ціннісні орієнтири суспільства. Підтвердженням цього може бути думка німецького філолога Віктора Клемперера, який, говорячи про слово, порівнював його з “мізерними дозами миш’яку: їх непомітно для себе проковтують, вони начебто не мають ніякої впливовості, проте через деякий час отруєння наявне. Якщо людина досить довго використовує слово “фанатично” замість того, аби сказати “геройчно” чи “доблесно”, то врешті-решт вона повірить, що фанатик – це просто доблесний герой і що без фанатизму не можна стати героєм” [7].

О. Полікарпова наголошує на створенні соціальної машини маніпуляції суспільною свідомістю, що виявляється, передусім, у формуванні в людини байдужості, безвідповідальності й безвольності Цей факт, на думку дослідниці, призводить до створення “полегшеної” поведінки деяких індивідів та соціальних груп, що унеможливує прийняття ними відповідальних рішень та адекватних дій. Наслідком сучасних інформаційних технологій є створення типу особистості – Homo gelius – людина желясноподібна. З цим погоджується російський дослідник М. С. Альошенков, яким “установлено, що нав’язування надлишкової інформації дезорганізує мислення й робить його неспроможним до аналізу в критичних ситуаціях” [2, с. 74]. Н. С. Оводова взагалі виводить новий антропологічний тип – Homo digitalis – людину цифрову, яку називає постлюдським типом [10, с. 219].

Негативним аксіологічним наслідком сучасних технологій на свідомість людини є створення та розповсюдження різноманітних фобій. Серед них О. Полікарпова [13] називає безпідконтрольні страхи, що зосереджуються на різних випадкових явищах і предметах. Таких фобій сьогодні налічується близько 500, вони зашкоджують нормальній життєдіяльності людини. Найголовнішою серед них є страх втратити роботу через те, що щоденні ділові новини й Інтернет містять інформацію про масові чи плановані звільнення людей.

Причиною виникнення індивідуальних фобій є використання новітніх інформаційних технологій у фільмах жахів, які набули неймовірної популярності, особливо серед молоді. Це створює можливості тотального контролю за поведінкою та свідомістю індивіда.

Ще одним негативним наслідком інформаційного суспільства, є “найпотужніша з дозволених зброя інформаційних технологій – нейролігвістичне програмування” [13]. Воно більш сильно й безпосередніше впливає на поведінку та уявлення індивіда, оскільки вплив відбувається безпосередньо на підсвідомість, на почуття – першу сигнальну систему людини, ігноруючи при цьому другу та пов’язану з нею логіку. Це призводить до втрати людиною контролю над собою.

На підставі проведеного аналізу можемо постулювати, що в сучасному інформаційному суспільстві стан людських цінностей надто суперечливий та мінливий, оскільки змінюється їхня внутрішня структура. Вважаємо за необхідне наголосити на відмінності ціннісної кризи від інших, яка полягає в тому, що людина втрачає віру в те, у що вірила, тобто, у саму себе. Для подолан-

ня цього, на думку Л. Подолянка, необхідне визначення основних орієнтирів буття людини в соціальному, світоглядному, культурному та науковому вимірах і впливах [12, с. 13].

Виходячи з викладеного, можемо стверджувати, що наслідки функціонування інформаційного суспільства можуть бути як позитивними, так і негативними. Зпоміж позитивних насамперед слід підкреслити роль інформації як стратегічного ресурсу, як основного капіталу суспільства, правильне використання якого є основною засадою економічного зростання й безпечного розвитку країни. Подальший розвиток науково-технічного прогресу сприяє підвищенню продуктивності праці на фоні зменшення капіталовкладень. В інформаційному суспільстві виробляється й споживається інтелект і знання, тобто, інформація розглядається як інтелектуальна інвестиція в інноваційний розвиток майбутнього. Новітні технології завдяки безперешкодному доступу до інформації та вмінню роботи з нею несуть безмежні можливості для самовдосконалення, спілкування, виконання навчальних та освітніх завдань, економію часу та інші корисні речі – тобто, виступають потужним інструментом соціалізації, стають головними умовами добробуту як окремого індивіда, так і суспільства в цілому.

Серед негативних наслідків слід виділити можливість заміни справжніх соціальних і духовних цінностей синтетичними чи навмисне спотвореними залежно від світоглядних чи моральних настанов виробника інформаційного продукту. Так в умовах інформаційного суспільства виникає новий спосіб існування культури – у віртуальній реальності, яка не лише відволікає від реалій життя, а й змінює чи навіть руйнує ціннісні пріоритети. Говорячи про загальнодоступність інформації як одну з позитивних особливостей, слід зважати й на те, що це може використовуватись як засіб антигуманних і навіть терористичних дій. Маніпулювання масовою свідомістю за допомогою новітніх технологій сприяє формуванню в людини байдужості, безвідповідальності та безвольності. Створення та розповсюдження різноманітних фобій зашкоджує нормальній життєдіяльності людини, як і нейролігвістичне програмування.

Тому слід пам’ятати, що для прогресу недостатньо лише одних технологій, слід мудро підходити до цілей, засобів і цінностей нашої діяльності, бо, як зазначав Н. Віннер, “...у нас є знання, як зробити, але є ще одне, важливіше за “знання як зробити” – це знання, що робити” [3, с. 187]. Звідси найбільш раціональним можна вважати комплексний підхід до оцінювання інформаційних потоків, що функціонують у суспільстві, який полягає у визначенні значення знань та інформації як для сьогодення, так і для майбутнього. Безперечно, це стає проблемою сучасного інформаційного суспільства, оскільки відбувається смислова детермінація життя. У такій ситуації слід визнати, що доля людини перебуває в її власних руках. Адже, як зазначає Л. Мантатова [9, с. 103], машина генерує інформацію, оперує сигналами (матеріальними образами), а людський мозок продукує ідеї, оперує знаннями (ідеальними образами). Тому перспективи інформаційного суспільства пов’язані не лише з розгортанням комп’ютерних мереж, а й з розвитком людських здібностей та якостей, які не може замінити машина по суті.

Подальші комплексні дослідження в цій сфері можуть не лише допомогти людині у визначенні значення знань та інформації для сьогодення й для майбутнього, а й стати повновладним господарем їх задля вироблення можливостей керування їхнім подальшим розвитком для блага людства.

Список використаних джерел

- Алехнович А. С. Категория экзистенциального сознания в системе гуманитарных наук [Электронный ресурс] / А. С. Алехнович // Режим доступа : <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/1>.
- Алешенков М. С. Комплексная безопасность человека, общества и государства / М. С. Алешенков. – М. : Полиграфикс РПК, 2001. – 192 с.
- Винер Н. Кибернетика и общество / перевод Е. Г. Панфилова; общ. ред. и предисловие Э. Я. Кольмана / Н. Винер. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 200 с.
- Вовканич С., Шульц С. Модернізація економіки і суспільства: аксіологічний, соціогуманістичний та інтелектуально-інноваційний розуміння сучасного українського соціуму: монографія / С. В. Дрожжина. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2009. – 288 с.
- Дрожжина С. В. Мультикуралізм як концептуальна модель та праксеологія розуміння сучасного українського соціуму: монографія / С. В. Дрожжина. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2009. – 288 с.
- Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Электронный ресурс] / М. Кастельс. – М., 2000. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/04.php.
- Клемперер В. “Язык Третьего Рейха. Записная книжка филолога”. Перевод с нем. А. Григорьева [Электронный ресурс] / В. Клемперер. – М. : “Прогресс–Традиция”, 1998. – 384 с. – Режим доступа : <http://lib.aldebaran.ru/author/klemperer>.
- Котова С. О. Кибербуллинг – угроза психическому здоровью детей и подростков [Электронный ресурс]. Статья из сборника “Актуальные вопросы психологии” (Материалы Международной научно–практической конференции, 16 января 2012. – Режим доступа : <http://www.apriori-nauka.ru/uploads/files/KOTOVA-K1.pdf>.
- Мантатова Л. В. Стратегия развития: Ценности новой цивилизации / Л. В. Мантатова. – Улан–Удэ : издательство ВСГУ, 2004. – 258 с.
- Оводова (Ларионова) Н. С. Гипертекст как форма культуры. Явление Homo digitalis // Н. С. Оводова / Гуманитарий. История и общественные науки: сб. науч. ст. – М. : МПГУ. – Вып. 3. – С. 216–223.
- Риккерт Г. Ценность жизни и культурные ценности; 1912–1913. Кн. 1–2 / Г. Риккерт. – М. : Логос, 1998. – 246 с.
- Подольяно Л. А. Аксіологічні параметри буття людини: контекст науки / Л. А. Подольяно / Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – № 2. – С. 9–14.
- Поликарпова Е. В. Аксіологіческие функции масс–медиа в современном обществе: монография [Электронный ресурс] Ростов–на–Дону, 2002. – Режим доступа : <http://library.plankion.kz/index.php>.
- Рожков В. Интернет и социальные аспекты общества / В. Рожков / Вестник МГУ / серия “Журналистика”. – 2008. – № 3. – С. 1–8.
- Санакуюев Н. Г. Аксіологіческий аспект информации в рамках современных коммуникативных теорий [Электронный ресурс] / Н. Г. Санакуюев // Молодой ученый. – 2012. – № 12. – С. 310–313. – Режим доступа : <http://www.moluch.ru/archive/47/5900>.
- Соловьев А. И. Особенности формирования информационного общества. Конспект лекций [Электронный ресурс] / А. Соловьев / Режим доступа : http://www.journ.bsu.by/index.php?option=com_remository&Itemid=108&func=fileinfo&id=210.
- Стоунер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики // Новая технократическая волна на Западе [под ред. П. С. Гуревича] / Т. Стоунер. – М. : Прогресс, 1986.
2001. – 192 s.
3. Viner N. Kibernetika i obschestvo. Perevod E. G. Panfilova. Obsch. red. i predislovie E. Ya. Kolmana / N. Viner. – M. : Izd-vo inostrannoy literatury, 1958. – 200 s.
4. Vovkanich S., Shults S. Modernizatsiya ekonomiki i sushlystva: aksiologichnyy, sotsiologumanistichnyy ta intelektualno–Innovatsiyniy konteksti [Elektronnyiy resurs] / S. Vovkanich, S. Shults // Rezhim dostupa : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/logistyka/2011_706/03.pdf
5. Drozhzhina S. V. Multikuralizm yak kontseptualna model ta prakseologiya rozumlnnya suchasnogo ukraYnskogo sotslumu: monografiya / S. V. Drozhzhina. – Donetsk : [DonNUET], 2009. – 288 s.
6. Kastels M. Informatsionnaya epoha: ekonomika, obschestvo i kultura [Elektronnyiy resurs] / M. Kastels. – M., 2000. – Rezhim dostupa : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/04.php.
7. Klemperer V. “Yazyk Tretego Reyha. Zapisnaya knizhka filologa”. Perevod s nem. A. Grigoreva [Elektronnyiy resurs] / V. Klemperer. – M. : “Progress–Traditsiya”, 1998. – 384 s. – Rezhim dostupa : <http://lib.aldebaran.ru/author/klemperer>.
8. Kotova S. O. Kiberbulling – ugroza psihicheskomu zdorovyu detey i podrostkov [Elektronnyiy resurs]. Statya iz sbornika “Aktualnye voprosy psihologii” (Materialy Mezhdunarodnoy nauchno–prakticheskoy konferentsii, 16 yanvarya 2012. – Rezhim dostupa : <http://www.apriori-nauka.ru/uploads/files/KOTOVA-K1.pdf>.
9. Mantatova L. V. Strategiya razvitiya: Tsennosti novoy tsivilizatsii / L. V. Mantatova. – Ulan–Ude : izdatelstvo VSGTU, 2004. – 258 s.
10. Ovodova (Larionova) N. S. Gipertekst kak forma kulturyi. Yavlenie Homo digitalis // N. S. Ovodova / Gumanitariy. Istoriya i obschestvennyie nauki: sb. nauch. tr. – M. : MPGU. – Vyip. 3. – S. 216–223.
11. Rikkert G. Tsennost zhizni i kulturnyie tsennosti; 1912–1913. Kn. 1–2 / G. Rikkert. – M. : Logos, 1998. – 246 s.
12. Podolyanko L. A. Aksiologichni parametri buttya lyudini: kontekst nauki / L. A. Podolyanko / Teoriya i praktika upravlnnya sotsialnimi sistemami. – 2011. – № 2. – S. 9–14.
13. Polikarpova E. V. Aksiologicheskie funktsii mass–media v sovremennom obschestve. Monografiya [Elektronnyiy resurs] Rostov–na–Donu, 2002. – Rezhim dostupa : <http://library.plankion.kz/index.php>.
14. Rozhkov V. Internet i sotsialnye aspektyi obschestva / V. Rozhkov / Vestnik MGU / seriya “Zhurnalistika”. – 2008. – № 3. – S. 1–8.
15. Sanakuev N. G. Aksiologicheskiy aspekt informatsii v ramkah sovremennyih kommunikativnyih teorii [Elektronnyiy resurs] / N. G. Sanakuev // Molodoy ucheniy. – 2012. – № 12 – S. 310–313. – Rezhim dostupa : <http://www.moluch.ru/archive/47/5900>.
16. Solovev A. I. Osobennosti formirovaniya informatsionnogo obschestva. Konspekt lektsiy [Elektronnyiy resurs] / A. Solovev / Rezhim dostupa : http://www.journ.bsu.by/index.php?option=com_remository&Itemid=108&func=fileinfo&id=210.
17. Stoun'er T. Informacionnoe bogatstvo: profil' postindustrial'noy jekonomiki // Novaja tehnokraticheskaja volna na Zapade [pod red. P. S. Gurevicha] / T. Stoun'nr. – M. : Progress, 1986.

Дрожжина С. В., доктор философских наук, профессор, заведующая кафедрой философских и правовых дисциплин, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. Михаила Туган-Барановского (Украина, Донецк), irinadonn@mail.ru
Кобзарь И. Н., старший преподаватель кафедры украиноведения, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. Михаила Туган-Барановского (Украина, Донецк), irinadonn@mail.ru

Аксіологічно–екзистенціальні домінуючі інформационно-го общества

Поскольку информация сама по себе обеспечивает общество не только гуманистическими или экологическими идеями, исследуются аксіологіческие и экзистенціальні измерения современного информационного общества. На основании анализа как позитивных, так и негативных последствий функционирования информационного общества сделан вывод о рациональности комплексного подхода к оцениванию информационных потоков, пониманию приоритетных ценностей которых может повлиять на дальнейшую судьбу, как отдельного человека, так и человечества в целом. При написании статьи были использованы общенаучные и специальные методы, в частности: описательный, аналитический и сравнительно–типологический.

Ключевые слова: информационное общество, аксіологія, телекоммуникационные технологии, современность, смысл жизни.

References

- Alehnovich A. S. Kategoriya ekzistentsialnogo soznaniya v sisteme gumanitarnykh nauk [Elektronnyiy resurs] / A. S. Alehnovich // Rezhim dostupa : <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/1>.
- Aleshnikov M. S. Kompleksnaya bezopasnost cheloveka, obschestva i gosudarstva / M. S. Aleshnikov. – M. : Poligrafiks RPK,

Drozhzhina S. V., a Doctor of Philosophical Science, a Head of a Department of Philosophical and Legal Subjects, Donetsk National University of Economic and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky (Ukraine, Donetsk), irinadonn@mail.ru

Kobzar I. N., a Master Teacher of a Department of Ukrainian Language, Donetsk National University of Economic and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky (Ukraine, Donetsk), irinadonn@mail.ru

Axiological–existential dominants of the information society

Today there is one of the most important component – an information, together with traditional substances and energy, – becomes involved with the social processes. An increase of its role in modern society creates new options for the human existence. There is not just indications and achievements of the scientific and technical progress comprised by the concept of information, it is also a prevalent social phenomenon and its influence perceives in each individual's vital activity. Because of fact that information does not provide only the humanistic and ecological ideas for society by itself there are research of axiological and existential spaces of the contemporary society. As a result of analysis of the functioning of information societies' positive and negative consequences there is a conclusion of the rationality of an integrated approach to assessment of informational flows, and an individual or humanity in general could be effected by an understanding of the priority values of these flows. During the article writing there were used scientific and special methods, such as: descriptive, analytical and comparative–typological.

Keywords: the Information Society, axiology, telecommunication technology, modernity, the meaning of life.

* * *

УДК 01:(46+3)

Душна А. В.

аспірантка, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган–Барановського (Україна, Донецьк), alina.dushnaya@yandex.u

МОРАЛЬ ЯК МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ЛЮДСТВА ДО УМОВ СУСПІЛЬНОГО ІСНУВАННЯ

Досліджено проблему розвитку моралі та її функціонування в контексті натуралістичної концепції. Викладено основні ідеї щодо пояснення сутності моралі з позиції еволюціонізму. Доведено, що крім чисельних переваг, ця концепція має деякі недоліки з позиції сучасного розуміння моралі.

Ключові слова: мораль, моральність, еволюціонізм, інстинкти.

У розвитку історико-філософської думки дуже часто поставала проблема становлення та функціонування моралі. Водночас, зі зміною історичних реалій, змінювалися й уявлення про її сутність та цінності. Особливо цікавою є натуралістична концепція виникнення моралі, у контексті якої пояснюється її сутність з позиції еволюціонізму. Згідно з цими ідеями, вважалось, що мораль виникла в суспільстві в результаті природного добору, завдяки більш розвиненим, ніж у тварин, психічним та інтелектуальним функціям людини [1].

Основні ідеї цієї концепції були сформульовані у працях Ч. Дарвіна, Г. Спенсера, П. Кропоткіна, З. Фрейда. Усіх цих науковців об'єднує те, що вони шукають витоки моралі у природному світі, у біологічній природі людини. Тобто, на їх думку, мораль виникла в процесі еволюції тваринного світу. Сутність моралі тут вбачається в інстинктах самозбереження та продовження роду (виду).

У статті ставиться за мету дослідження моралі та її функціонування в контексті натуралістичної концепції, виявлення основних її характеристик.

До натуралістичних систем походження моралі відносять: гедонізм (людина від природи має потяг до насолоди), евдемонізм (досягнення щастя вважається головною метою життя і основою моральних вчинків) та інші антропологічні концепції моралі, у яких людині приписується певна незмінна природна схильність. Своє завдання науковці вбачали у вивченні біологічних основ соціальної поведінки тварин чи людини, залучаючи для цьо-

го дані таких наук як: екологія, біологія, соціальна психологія, етнографія тощо.

Рання філософська думка античності натуралістично вирішує сутність моральнісного завдяки законам космосу, які усвідомлюються через художні образи (погляди Геракліта та Анаксимандра), а також через поняття числа (піфагорійська школа) [2, с. 19]. Піфагор звертає увагу на порядок і гармонію космосу, відбиваючи тим самим б'єктивно–онтологічне розуміння моральнісного. Отже, у натуралістичному напрямі число, порядок, гармонія, краса, міра водночас стають моральнісними.

В епоху Відродження мораль відносно особистості відзначалася позаіндивідуальним існуванням (Д. Бруно, М. Монтень). Уже в цей час починає складатися науковий підхід до питання витоків моралі, який пояснює її джерела, виходячи зі специфіки природи людини. Так, наприклад, Ф. Бекон виводить мораль із потреби регулювання стосунків. У XVIII ст. думка про “природні джерела моралі” стає провідною в дослідженнях Гоббса, Кондорса, Локка, Хатчесона та інших.

Великий внесок у дослідження моралі зробили прихильники соціал-дарвінізму. Вони вважали, що в світі тварин діють закони боротьби за існування з тією ж силою і непорушною послідовністю, що й у людському суспільстві. А оскільки людина – це перш за все істота біологічна, буття якої протікає за законами живої природи (народження, життя, смерть), то походження моральності слід шукати у боротьбі за існування, у наявності морального відчуття у тварин.

На думку Ч. Дарвіна, мораль є не чим іншим, як результатом еволюції інстинктів стадних тварин. Вона необхідна виду у боротьбі за виживання. Дослідник вважав, що багато почуттів і здібностей, що є предметом гордості людини, можна виявити й у тварин. Злагожені сумісні дії мурашок, бобрів, мавп дійсно можуть навести на думку про наявність у них відчуття солідарності і колективізму. Тварини постійно спілкуються між собою, попереджають одне одного про загрозу, взаємодіють під час полювання, виявляють піклування, турботу до своїх родичів, важко переживають самоту [3]. Це було підставою для висновку про наявність у тварин моральних і естетичних почуттів [4].

Проте слід зауважити, що “моральність” поведінки тварин ґрунтується виключно на інстинктах. У їх поведінці немає уміння осмислювати, аналізувати і узагальнювати свої дії; у тварин немає свідомого вибору мети, моральної оцінки. Отже, мораль людини, не дивлячись на генетичний зв'язок з деякими біологічними інстинктами і навичками, не можна відділяти від її суспільного життя.

Заслугує уваги й дослідження Г. Спенсера. На його думку, у суспільстві, як і в природі, йде боротьба за існування, а визначальним моральним принципом поведінки людей залишається принцип “виживає сильніший”. Опираючись на ідеї еволюціонізму, він не відрізняв морального спілкування людей від стосунків у тваринному світі. У процесі еволюції мораль, на думку вченого, є засобом, що виник у відповідь на потребу пом'якшити боротьбу між егоїстичними та альтруїстичними нахилами, притаманними живій природі взагалі, зокрема й людині. Мораль, писав він, ґрунтується на принципах справедливості і добротності. Справедливість, на думку вченого, є право кожної людини на аб-